

Agnieszka Natasza Duraj

Uniwersytet Łódzki

O POTRZEBIE UWZGLĘDNIENIA REZERW W ANALIZIE PŁYNNOŚCI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA

1. Wstęp

Zasadniczym celem artykułu jest zwrócenie uwagi na kategorię rezerw bilansowych przedsiębiorstwa, która winna zostać uwzględniona w analizie kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Rezerwy stanowią istotny składnik pasywów przedsiębiorstwa i są źródłem środków gospodarczych i źródłem finansowania działalności gospodarczej przedsiębiorstwa. Wskazują na osobę wyposażającą przedsiębiorstwo w określone środki gospodarcze.

W opracowaniu podjęto próbę wskazania, że wykorzystanie w zarządzaniu nowych współczynników stosowanych do oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa jest uzasadnioną – nie tylko teoretycznie – konstrukcją metodologiczną tej miary oceny, lecz wynika ono także z potrzeby uwzględnienia poziomu istotności błędów przez przedsiębiorstwa.

2. Pojęcie i istota rezerw bilansowych przedsiębiorstwa

W skład rezerw bilansowych przedsiębiorstwa wchodzi rezerwy na zobowiązania, ujmowane w pasywach jako zobowiązania oraz rezerwy kapitałowe, stanowiące część kapitału własnego firmy. Do nich należy zaliczyć kapitał zapasowy oraz kapitał rezerwowy.

Ujmowanie rezerw jako specyficznego zobowiązania wynika z Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 37, definiującego rezerwę jako zobowiązanie, którego kwota lub termin zapłaty nie są pewne. Również ustawa o rachunkowości określa rezerwy (zob. art. 3 ust. 1 pkt 21) jako zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne. Innymi słowy, rezerwy są określonym rodzajem zobowiązań przedsiębiorstwa o charakterystycznych i zarazem specyficznych właściwościach. Do tych cech zaliczyć można niepewność kwoty i terminu wymagalności.

Rezerwy kapitałowe są złożoną kategorią finansową przedsiębiorstwa. Posiadają charakter obligatoryjny dla przedsiębiorstwa i stanowią bardzo ważny składnik kapitału własnego. Obligatoryjne rezerwy kapitałowe (*reserves*) są tworzone na podstawie przepisów kodeksu spółek handlowych. Ich tworzenie powoduje wzrost kapitału własnego, a przekształcenie i wykorzystanie może wywołać zmniejszenie wartości kapitału własnego. Są to specyficzne rezerwy. Ich celem jest ochrona interesów wierzycieli spółki i zarazem tworzenie warunków stabilnego rozwoju przedsiębiorstwa.

Należy podkreślić, iż do rezerw zalicza się także bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów. Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów można określić jako kwoty ujęte w kosztach danego okresu, dla których to kwot zobowiązania powstają w przyszłych okresach (art. 39 ust. 1 ustawy o rachunkowości). W świetle art. 39 ust. 2, jednostki dokonują biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów w wysokości prawdopodobnych zobowiązań, przypadających na bieżący okres sprawozdawczy, wynikających w szczególności:

- ze świadczeń wykonanych na rzecz jednostki przez kontrahentów jednostki, a kwotę zobowiązania można oszacować w sposób wiarygodny,
- z obowiązku wykonania związanych z bieżącą działalnością, przyszłych świadczeń wobec nieznanych osób, mimo że data powstania zobowiązania nie jest jeszcze znana, w tym z tytułu napraw gwarancyjnych i rękojmi za sprzedane produkty trwałego użytku.

Przedstawiona istota rezerw bilansowych przedsiębiorstwa wskazuje na mnogość i złożony ich charakter. Ich istota da się sprowadzić do tworzenia w sposób rozważny, bezpieczny i odpowiedzialny warunków długotrwałego funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstwa. Wpływ gospodarowania rezerwami pojmowanego – jako tworzenie, gromadzenie i ich wykorzystywanie zgodnie z istniejącymi regulacjami prawnymi i obowiązującymi standardami zarządzania przedsiębiorstwem – na zapewnienie tych warunków wydaje się być istotny w każdym wymiarze jego działalności. Szczególnie ważnym obszarem gospodarowania rezerwami są finanse przedsiębiorstwa, tworzące dobrą sposobność do analizy wielorakich rezerw.

3. Rezerwy bilansowe a analiza płynności finansowej przedsiębiorstwa

Bez wątplenia analiza rezerw bilansowych pozwala ocenić charakter gospodarowania rezerwami przez przedsiębiorstwo, wykorzystując wiele mierników, których zasadność tworzenia ze względu na cel ich zastosowania nie tylko nie budzi zastrzeżeń, lecz co więcej, jest oczywistą koniecznością, ponieważ istnieje potrzeba właściwego, a zarazem kompleksowego i adekwatnego do treści, warunków i sytuacji dostosowania instrumentów analizy do celów zarządzania. Taka potrzeba rodzi także konieczność zastanowienia się nad zasadnością wykorzystania rezultatów analizy rezerw w ocenie innych zjawisk i procesów, mających miejsce w działalności

przedsiębiorstwa. Nie chodzi tutaj o jakieś istotne zmiany metodologii oceny, lecz o skorygowanie wielkości niektórych kategorii finansowych przedsiębiorstwa ze względu na potrzebę przedstawienia wiernego i adekwatnego obrazu działalności przedsiębiorstwa, niezbędnego zarazem do zapewnienia warunków kontynuacji i rozwoju jego działalności. Przykładem może być tutaj analiza płynności finansowej przedsiębiorstwa, a ściślej analiza bieżącej płynności finansowej.

Zasygnalizowana potrzeba włączenia rezultatów analizy rezerw bilansowych w analizę bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa wynika z wielu względów, podniesionych przy rozważaniach, odnoszących się do funkcji pełnionych przez rezerwy. Starczy w tym miejscu podać, iż rezerwy kształtują zakres finansowania, są tworzone w sposób ostrożny i zarazem zapobiegliwy celem zapewnienia warunków kontynuacji działania przedsiębiorstwa na określonym poziomie oraz zabezpieczają przedsiębiorstwo przed likwidacją i upadłością.

3.1. Potrzeba uwzględnienia rezerw bilansowych w badaniu płynności finansowej przedsiębiorstwa z wykorzystaniem danych z bilansu jednostki

Do oceny bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa stosowany jest współczynnik bieżącej płynności finansowej, który najczęściej przedstawia się w literaturze przedmiotu za pomocą następującej formuły¹:

$$CLqR = \frac{CA}{CL},$$

gdzie: $CLqR$ – współczynnik bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa,
 CA – wartość aktywów obrotowych przedsiębiorstwa,
 CL – wartość zobowiązań krótkoterminowych przedsiębiorstwa.

Proponowany sposób skorygowania oceny bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa może polegać na włączeniu do obliczeń – czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych. Tym samym współczynnik skorygowanej bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa przyjąć może następującą postać:

$$CLqRs = \frac{CA + Crmo}{CL + Brmo},$$

gdzie: $Crmo$ – czynne rozliczenia międzyokresowe,
 $Brmo$ – bierne rozliczenia międzyokresowe,
 pozostałe oznaczenia jak wyżej.

¹ Za przykład tego sposobu obliczania wielkości współczynnika bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa może służyć m.in. praca W. Gabrusewicz, *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa 2002, s. 230.

Zawarcie czynnych i biernych rozliczeń okresowych w formule liczenia współczynnika bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa urealnia ocenę tej płynności i zarazem wskazuje na potrzebę zastanowienia się nad charakterem tych rozliczeń. Nie wnikając w istotę tych rozliczeń, wskazać można, iż w analizie rezerw bilansowych można stosować wskaźnik dominującego charakteru rozliczeń międzyokresowych. Może on przyjąć następującą postać:

$$Wrmo = \frac{Crmo}{Brmo},$$

gdzie: $Wrmo$ – wskaźnik dominującego charakteru rozliczeń międzyokresowych.

Wskaźnik dominującego charakteru rozliczeń międzyokresowych ($Wrmo$), przybierając wartości różne od jedności, wskazuje na rolę tych rozliczeń w działalności przedsiębiorstwa. Jeśli wartość czynnych rozliczeń międzyokresowych jest równa wartości biernych rozliczeń międzyokresowych wówczas można powiedzieć, że w przedsiębiorstwie występuje równowaga tych rozliczeń. Natomiast gdy wskaźnik $Wrmo$ jest większy od jedności, wówczas mamy do czynienia z dominacją czynnych rozliczeń międzyokresowych w działalności przedsiębiorstwa. W takim przypadku międzyokresowe rozliczenia korygować mogą *in plus* wielkość współczynnika bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa, gdyż nadwyżka wartości czynnych rozliczeń międzyokresowych nad biernymi została uznana za czynnik korygujący pozytywnie wielkość współczynnika bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa. Uzasadnienie merytoryczne takiego postępowania metodycznego kryje się w charakterze analizowanych rozliczeń międzyokresowych. Starczy wskazać tylko na to, że bierne rozliczenia międzyokresowe, powiększając wartość zobowiązań przedsiębiorstwa, wpływają na obniżenie wielkości współczynnika bieżącej płynności finansowej.

Współczynnik $Wrmo$ większy od jedności oznacza, że czynne międzyokresowe rozliczenia w większym stopniu niż bierne rozliczenia wpływają na sumę bilansową. Może to mieć nieraz istotny wpływ na ocenę bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa. Skorygowanie współczynnika bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa, a precyzyjniej określając, aktywów obrotowych i zobowiązań bieżących, czynnymi i biernymi rozliczeniami międzyokresowymi, wpłynąć może na zmianę tej oceny.

Badania przeprowadzone na podstawie danych liczbowych, odnoszących się do dwuletniej działalności publicznej spółki akcyjnej, wskazują na występowanie w analizowanym okresie przybliżonej wartości współczynnika skorygowanej bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa (tab. 1).

Rezultaty egzemplifikacji empirycznej skorygowanej oceny bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa opartej na danych liczbowych zawartych w tab. 1 pozwalają dostrzec, iż w tym przypadku nadal ma miejsce dość konserwatywna polityka kształtowania tej płynności, lecz współczynnik skorygowanej bieżącej płynności finansowej maleje w badanym okresie. Jego obniżenie wyniosło w 2002 r. 8,2 punktu

Tabela 1. Ocena bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa z uwzględnieniem rezerw na przykładzie Centrozapu SA (dane z bilansu w tys. zł)

Treść	Symbol	2001 r.	2002 r.	Wskaźnik dynamiki
Aktywa bieżące	CA	63 348	60 591	0,9565
Zobowiązania bieżące	CL	14 985	14 308	0,9548
Współczynnik bieżącej płynności finansowej	CLqR	4,2274	4,2347	1,0017
Czynne rozliczenia międzyokresowe	Crmo	2 663	2 485	0,9331
Bierne rozliczenia międzyokresowe	Brmo	0	1 290	
Suma CA i Crmo	CA + Crmo	66 011	63 076	0,9555
Suma CL i Brmo	CL + Brmo	14 985	15 598	1,0409
Współczynnik skorygowanej bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa	SCLqR	4,405	4,044	0,918

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Wyniki finansowe spółek giełdowych*, „Notoria Serwis” 2003, z. 1 (39).

procentowego w porównaniu z wielkością z 2001 r.; podczas gdy współczynnik bieżącej płynności finansowej wskazywał nieznaczny wzrost (o 0,18 punktu procentowego).

Podany przykład może wskazywać, że stosowanie w zarządzaniu proponowanego skorygowanego współczynnika bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa jest uzasadnioną nie tylko teoretycznie konstrukcją metodologiczną tej miary oceny. Wynika ono także z potrzeby uwzględnienia poziomu istotności błędów przez przedsiębiorstwa. Jeśli bowiem współczynniki bieżącej i skorygowanej bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa różnią się w znacznym stopniu od siebie, wówczas w przypadku, gdy ma miejsce następująca nierówność:

$$CLqR > SCLqR,$$

można mówić o występowaniu zjawiska zabezpieczenia analizowanymi rezerwami bieżącej płynności finansowej przedsiębiorstwa. Natomiast gdy ma miejsce nierówność o przeciwnym kierunku ($CLqR < SCLqR$), wówczas można mówić o braku owego zabezpieczenia.

3.2. Potrzeba uwzględnienia rezerw bilansowych w badaniu płynności finansowej przedsiębiorstwa z wykorzystaniem danych z rachunku przepływów pieniężnych jednostki

W analizie rezerw należy także wykorzystać informacje zawarte w rachunku przepływów pieniężnych. Informacje te dotyczą wartości zmian stanu rezerw i zmian stanu rozliczeń międzyokresowych, które mogą być odnoszone do dwóch zasadniczych podstaw, a mianowicie do sumy zmian stanu zapasów i należności oraz przepływów pieniężnych netto. Relacje te można przedstawić następującymi formułami:

$$W_{pr} = \frac{\Delta Rez + \Delta Rmo}{\Delta In + \Delta AR}$$

oraz

$$W_{zr} = \frac{\Delta Rez + \Delta Rmo}{NCF},$$

gdzie: W_{pr} – współczynnik pokrycia rezerwami aktywów obrotowych o stosunkowo małej płynności,
 W_{zr} – współczynnik zabezpieczenia rezerw przepływami pieniężnymi netto,
 ΔRez – zmiana stanu rezerw,
 ΔRmo – zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych,
 ΔIn – zmiany stanu zapasów,
 ΔAR – zmiany stanu należności,
 NCF – przepływy pieniężne netto.

W pierwszym przypadku mamy do czynienia z możliwością zbadania relacji rezerw do wartości aktywów obrotowych o stosunkowo małej płynności finansowej. Taką relację można nazwać współczynnikiem pokrycia rezerwami aktywów obrotowych o małej płynności. W drugim przypadku relacja wartości sumy zmian stanu rezerw i stanu rozliczeń międzyokresowych do wartości przepływów netto może być nazwana współczynnikiem zabezpieczenia rezerw przepływami pieniężnymi netto. Tego rodzaju informacja wskazywać może na związki zachodzące między badanymi zmiennymi. Są one ważne z kilku powodów. Do najistotniejszych zaliczyć można: bezpieczeństwo kontynuacji działań przedsiębiorstwa, ograniczenie ryzyka działalności gospodarczej oraz utrzymanie dyscypliny wydatków pieniężnych.

W analizie rezerw badaniu zostały poddane informacje zawarte w rachunku przepływów pieniężnych spółki Centrozap SA. Informacje te dotyczą wartości zmian stanu rezerw i zmian stanu rozliczeń międzyokresowych w latach 1997-2002 (tab. 2).

Na podstawie danych pochodzących z rachunku przepływu środków pieniężnych spółki Centrozap można stwierdzić, że w analizowanym okresie wartości współczynnika pokrycia rezerwami aktywów obrotowych o stosunkowo małej płynności oraz współczynnika zabezpieczenia rezerw przepływami pieniężnymi netto ulegały znacznym wahaniom (tab. 3).

Najwyższa wartość współczynnika pokrycia rezerwami aktywów obrotowych o stosunkowo małej płynności wystąpiła w roku 1999 i wyniosła 2,6662, natomiast najniższą wartość tego współczynnika otrzymano dla roku 1997 (-0,382). W przypadku współczynnika zabezpieczenia rezerw przepływami pieniężnymi netto wahania te były o wiele silniejsze aniżeli dla poprzedniego analizowanego współczynnika; jego wartość wahała się od 28,998 w roku 2000 do 0,73994 w roku 2002.

Tabela 2. Rachunek przepływów pieniężnych spółki Centrozap SA za okres 1997-2002 (dane w tys. zł)

Rachunek przepływu środków pieniężnych	1997	1998	1999	2000	2001	2002
A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej	10 538	-33 167	-5 741	-1 719	10 991	-14 814
I. Zysk (strata) netto	9 457	10 949	-29 342	-210 120	52 286	12 357
II. Korekty razem	1 081	-44 116	23 601	208 401	-41 295	-27 171
1. Udział w (zyskach) stratach netto jednostek wycenianych metodą praw własności						
2. Amortyzacja	2 686	1 925	2 564	1 860	6 795	853
3. Zyski (straty) z tytułu różnic kursowych			166			
4. Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)	-9 106	-14 740	-11 475	2 124	3 425	1 522
5. Zyski (straty) z tytułu działalności inwestycyjnej	-2 240	-2 667	-1 216	-1 405	-21	69
6. Zmiana stanu rezerw	3 448	-3 452	-1 158	41 449	-32 653	-11 232
7. Zmiana stanu zapasów	-16 411	10 738	-24 625	34 416	-4 942	5 454
8. Zmiana stanu należności	7 447	-17 695	23 181	38 857	-10 944	41 391
9. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych	21 977	4 847	37 146	58 822	10 060	-31 244
10. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych	-20	-2 168	-2 692	8 398	-2 829	278
11. Inne korekty	-6 700	-20 904	1 710	23 880	-10 186	-34 262

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Wyniki finansowe spółek giełdowych*, „Notoria Serwis” 2003, z. 1(39).

Tabela 3. Współczynnik pokrycia rezerwami aktywów obrotowych o stosunkowo małej płynności oraz współczynnik zabezpieczenia rezerw przepływami pieniężnymi netto w spółce Centrozap SA

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Wpr</i>	-0,382	0,8078	2,6662	0,6803	2,2335	-0,2338
<i>Wzr</i>	0,3253	0,1694	0,6706	-28,998	-3,2283	0,73944

Źródło: opracowanie własne.

4. Zakończenie

Rezerwy należy uznać za narzędzie, które ułatwia zarządowi przedsiębiorstwa realizację jednej z nadrzędnych zasad rachunkowości, jaką jest zasada kontynuacji działania. Stabilny rozwój firmy jest bowiem jednym z celów działalności przedsiębiorstwa, a przetrwanie i rozwój stanowią cel ostateczny jego działalności. Tworzenie rezerw wpływa nie tylko na rozwój przedsiębiorstwa, lecz także umożliwia nadanie mu stabilnego charakteru przez eliminowanie i w dużym stopniu ograniczanie możliwości pojawienia się zdarzeń mogących wpłynąć negatywnie na sprawność

i efektywność funkcjonowania firmy. Dlatego też kategoria rezerw bilansowych powinna zostać uwzględniona w analizie kondycji finansowej przedsiębiorstwa; dotyczy to przede wszystkim analizy płynności finansowej zarówno w układzie statycznym (na podstawie danych z bilansu przedsiębiorstwa), jak i w układzie dynamicznym (na podstawie danych z rachunku przepływu środków pieniężnych).

ABOUT A NEED OF RESERVES TAKING INTO ACCOUNT IN FINANCIAL LIQUIDITY OF ENTERPRISE

Summary

The main goal of this article is to present a problem which concerns the place and role of reserves at the analysis of financial liquidity of enterprise.